

УДК: 342.728:347.72(497.11)

CERIF: S 144, S 148

ТИП РАДА: ИЗВОРНИ НАУЧНИ РАД

DOI: 10.55836/PiP_23405A

др *Саво* МАНОЈЛОВИЋ*

научни сарадник Института за упоредно право, Србија

(НЕ)УСТАВНОСТ ОБАВЕЗНОГ ЧЛАНСТВА У ПРИВРЕДНОЈ КОМОРИ**

Сажетак

У раду се анализира уставности обавезног чланства у Привредној комори уведена важећим законским пројектом од 2015. године кроз анализу ставова који су изношени у предлогу за оцену уставности који је поднело 47 чланова парламента, одлуке Уставног суда о овом питању и пракси Европског суда за људска права везано за слободу удруживања.

Посебно су истакнути и обрађена три уставноправна питања која се намећу у наведеном случају. Прво је различито дефинисана слобода удруживања у Уставу Републике Србије и ЕКЉП. Устав Републике Србије гарантује право да се остане ван сваког облика удруживања за разлику од Конвенције која не гарантује ово право експлицитно и директно. Тиме се намеће питање да ли је тиме Уставом Републике Србије гарантован

* Електронска адреса аутора: savomanojlovic1986@gmail.com.

** Рад је настао као резултат научноистраживачког рада Института за упоредно право који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије према Уговору о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2023. години (евиденциони број: 451-03-47/2023-01/200049 од 3. 2. 2023) и излаган је као реферат на XXXI сусрету правника у привреди Србије од 28. до 31. маја 2023. године у Врњачкој Бањи.

виши стандарди права на неограничену слободу удруживања од оне гарантоване Конвенцијом? Друго, да ли привредна комора испуњава одређене јавноправне критеријуме и какве су последице директној законској навођења да Комора ширити приватне интересе својих чланова, уместо јавноравног интереса? Треће, да ли се у конкретном случају стандарди одлука ЕСЉП *Sigurður A. Sigurjónsson* против Исланда и *Chassagnou* против Француске могу применити на слично јавно правно питање?

Кључне речи: Слобода удруживања. – Слобода предузетништва. – Привредна комора. – Европски суд за људска права. – Уставни суд.

I Уводна разматрања

Обавезно чланство у Привредној комори било је обавезно до 2013. године, када је тадашњим законским изменама укинута и остављено на слободан избор привредницима. Међутим, новим законским прописом две године касније, обавезно чланство је поново уведено.¹ У широј јавности је ово питање изазвало отпор и незадовољство привредника и привредних удружења, док је Удружење за заштиту уставности и законитости поднело иницијативу Уставном суду за оцену уставности наведене одредбе. Након тога и 47 народних посланика поднело је предлог за покретање поступка оцене уставности.

Основни циљ овог рада је испитивање тезе о несагласности обавезног чланства у Привредној комори са слободом удруживања и слободом предузетништва. Наведене слободе зајемчене су Уставом Републике Србије (даље: РС), а право на слободу удруживања гарантовано је и Европском конвенцијом за заштиту људских права и слобода² и

1 Закон о привредним коморама – Закон, *Службени гласник РС*, бр. 112/2015.

2 Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода – Конвенција или ЕКЉП, ратификована је Законом о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, измењене у складу са Протоколом број 11, Протокола уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода, Протокола број 4 уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода којим се обезбеђују извесна права и слободе који нису укључени у Конвенцију и први протокол уз њу, Протокола број 6 уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода о укидању смртне казне, Протокола број 7 уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода, Протокола број 12 уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода и Протокола број 13 уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода о укидању смртне казне у свим околностима, *Службени лист СЦГ* – Међународни уговори, бр. 9/2003, 5/2005 и 7/2005 и *Службени гласник РС* – Међународни уговори, бр. 12/2010 и 10/2015.

било је предмет више значајних одлука Европског суда за људска права (даље: ЕСЉП или суд у Стразбуру).

У самом раду је извршена анализа о различитом начину дефинисања слободе удруживања у Уставу Републике Србије³ и Конвенцији, коришћена је пракса Суда у Стразбуру и анализирана је одлука Уставног суда РС о овом правном питању.

Није спорно да обавезно чланство постоји у упоредним законодавствима, нарочито на правном поднебљу Европе и то у најужорнијим правним системима (Немачка, Аустрија и Француска), као и да је ЕСЉП у неким својим одлукама управо чланство у привредним коморама изузео изван „негативне слободе удруживања“. Међутим, уколико се мало дубље зађе у наведену материју, ако се узму специфичности правног система Републике Србије, овлашћења којима располаже Привредна комора, као и суштина слободе да се остане изван сваког удруживања умесно је поставити питање уставности овог решења.

П Слобода удруживања

1. Слобода удруживања према Уставу РС и ЕКЉП

Уставом РС и Конвенцијом на различити начин је дефинисана слобода удруживања. Уставом се експлицитно гарантује и право да се остане изван удруживања,⁴ док Конвенција наведено право директно не спомиње.⁵ Наведено право на негативну слободу удруживања, дакле да се не буде члан неког удружења, суд у Стразбуру тумачењем извлачи из Конвенције. У својим одлукама ово право, односно слободу не примењује на правне ентитете које имају јавноправни карактер о чему ће бити више речи у наредном одељку.

Уставном дефиницијом је експлицитно, као део корпуса слободе удруживања, зајемчено и тзв. негативно право слободе удруживања које подразумева право да се остане ван одређеног удружења. Уставописац

3 Устав Републике Србије – Устав РС, *Службени гласник РС*, бр. 98/2006 и 115/2021.

4 Чл. 55 ст. 1 Устава: „Јемчи се слобода политичког, синдикалног и сваког другог удруживања и право да се остане изван удружења.“

5 Чл. 11 Конвенције са друге стране уопште не спомиње и право да се остане изван сваког облика удруживања: „Свако има право на слободу мирној окупирања и слободу удруживања с другима, укључујући право да оснива синдикат и учлањује се у њега ради заштите својих интереса (ст. 1). За вршење ових права неће се постављати никаква ограничења, осим оних која су прописана законом и неопходна у демократском друштву у интересу националне безбедности или јавне безбедности, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, или ради заштите права и слобода других. Овим се чланом не спречава законито ограничавање вршења ових права припадницима оружаних снага, полиције или државне управе. (ст. 2).“

је јасно прецизирао да ова слобода подразумева и право да се остане ван – наглашавамо – сваког облика удруживања. Иначе код нас се често права зајемчена Уставом и гарантована Конвенцијом изједначавају и поред тога што су различито формулисана.⁶

Поставља се отуда потреба да се испита теза да ли можемо правити разлику између слободе удруживања у Уставу Србије и Конвенцији. Наиме, уколико је уставотворац желео да наведеној слободи да исти смисао који има и Конвенцијом, онда би *in text* идентично формулисао наведену слободу и у уставним нормама. Тачно је да, с друге стране, можемо рећи да је уставотворац, заправо желео (субјективно тумачење права)⁷ да у наведеном уставном тексту установи актуелну праксу ЕСЉП, имајући у виду да је Конвенција „жив инструмент“ који је Суд у Стразбуру својом праксом развијао. И заиста, увођење негативне слободе удруживања неспорно јесте настало под утицајем праксе ЕСЉП. Међутим, уколико бисмо прихватили такво оправдање, онда бисмо морали закључити да српски правотворитељ, у овом конкретном случају уставописац, мора то начело доследно применити. Стога, као што је у наведеној одредби Устава инкорпорирана пракса ЕСЉП везана за негативну слободу удруживања, тако је могла бити инкорпорирана и пракса везана за изузетке од овог правила у случају јавноправних удруживања, коју ћемо образложити мало касније, па би се могло дефинисати *example*, па чак и *numerus clausus* побројати која би то удруживања имала јавноправни карактер и представљала изузетке на које се не примењује право на негативну слободу удруживања. Уместо свега тога, уставописац је јасно прецизирао да слобода удруживања подразумева право да се остане ван – наглашавамо – сваког облика удруживања. Тешко је самим тим покушавати да се овако експлицитној одредби нађе изузетак. Простим језичким тумачењем, тешко је „побећи“ од објективног тумачење наведене норме.⁸

6 Тако смо у ранијим радовима указивали на заштиту права на имовину према Конвенцији и Уставу РС. Конвенцијом се као критеријуми за одузимање имовине наводе јавни интерес и правни основ (утврђеност законом), док се у Уставу РС наводи и трећи (кумулативни услов) – тржишна накнада. Вид. Саво Манојловић, „Повреда уставног права на имовину приликом одузимања имовине проистекле из криминалних активности“, *Сузбијање организованог криминала као прегуслов владавине људима* (ур. Јован Ђирић), Институт за упоредно право – Фондација Ханс Зајдел, Београд, 2016, 317–333; Саво Манојловић, „Људска права у правном поретку Републике Србије – између уставних и међународних гаранција“, *Национално и међународно људско – актуелна питања и теме* (ур. Олга Јовић-Праиновић), том 2, Косовска Митровица, 2017, 284–291.

7 О тумачењу правних норми вид. Радомир Лукић, *Теорија државе и људских права (II Теорија људских права)*, Београд, 1995, 222–268.

8 *Ibid.*

Логично питање које се намеће јесте да ли је чињеница да је наведено право различито дефинисано, можемо тумачити да је степен гаранција права на негативно удруживање самим тим већи од оног гарантованог Конвенцијом.

У вези наведеног становишта принципи уставног права иду у прилог наведеној тези. Наиме Устав и јесте пре свега акт гаранције индивидуалних права и слобода, односно како конституционалисти то воле барокно да кажу *Magna carta libertatum*, позивајући се на Велику повељу слободе из 1215. године, која се наводи као први писани устав.⁹ Самим тим, нема ништа природније да се уставним текстом установљавају права и слободе у сваком државном поретку, а не да она буду прости „плагирати“ минималних међународних гаранција. На крају крајева, најбитнија права и слободе међународно и упоредно правно призната и јесу настала унутар националних система. Зрелост и величина одређеног националног правног поретка и огледа се у томе да ли аутохтоно може да препозна потребу за рађањем и развојем правних институција или минималистички преписује и рестриктивно тумачи гаранције из међународних система.

У вези наведеног, свакако је битно истаћи да се Устав у хијерархији правних аката налази на врху, те је изнад међународних уговора,¹⁰ којима припада и ЕКЉП. Чак и да је обрнута ситуација, ценила би се правно већа гаранција, јер како је то одређено начелом непосредне примене зајемчених права (чл. 18 ст. 2 Устава) „одредбе о људским и мањинским правима тумаче се у корист унапређења вредности демократског друштва, сагласно важећим међународним стандардима људских и мањинских права, као и пракси међународних институција које надзиру њихово спровођење“, а и једном достигнути ниво права се не може смањивати.¹¹

2. Право на негативну слободу удруживања према ЕКЉП и пракси Суда у Стразбуру

Слобода удруживања гарантована Конвенцијом, као што смо већ истакли, не спомиње експлицитно право на негативну слободу удруживања које заправо представља право да се не буде члан одређеног друштва, већ је ово право тумачењем Конвенције ЕСЉП извукао из слободе удруживања. У својим ранијим одлукама није долазило до

9 Сима Аврамовић, *Ојшџа љравна истџорџа*, НОМОС, Београд, 2004, 221.

10 О односу међународних уговора и Устава вид. Владимир Ђурић, *Устав и међународни уговори*, Београд, 2007.

11 Вид. С. Манојловић (2017), 282–283.

експлицитног заузимања става да ли чл. 11 Конвенције гарантује право на негативну слободу удруживања. Тако и у случајевима у којима би ЕСЉП утврдио повреду Конвенције због приморавања на удруживање, ограђивао се не заузимајући начелан став, већ је стајао на становишту да у сваком конкретном случају треба утврдити да ли је дошло до повреде слободе удруживања. У каснијим одлукама (*Sigurdur A. Sigurjonsson* против Исланда),¹² ЕСЉП је стао на становиште, имајући у виду да је Конвенција „живи инструмент“, да чл. 11 Конвенције треба тумачити на начин који подразумева и заштиту негативне слободе удруживања. ЕСЉП праксом је Конвенцију развијао својим одлукама кроз еволутивно тумачење.¹³ Садржински истоветно становиште ЕСЉП заузео је приликом одлучивања у предметима *Gustafsson* против Шведске,¹⁴ *Chasagnou* и остали против Француске,¹⁵ *Sorensen* и *Rasmussen* против Данске.¹⁶

С друге стране, Суд је заузео становиште да се корпус слобода из чл. 11 Конвенције не односи на јавноправна удружења попут лекарске (*Le Compte, Van Leuven* и *De Meyere* против Белгије),¹⁷ адвокатске (*М.А.* против Шпаније),¹⁸ ветеринарске (*Barthold* против Немачке)¹⁹ и нотарске коморе (*O.V.R.* против Русије),²⁰ па самим тим у принципу није заштићено право на негативну слободу удруживања, односно право да се не буде члан ових јавноправних удружења. Оно што свакако треба истаћи је да се овај критеријум односио и на Привредну комору Аустрије (*Weiss* против Аустрије).²¹ У конкретним случајевима се гаранције на негативну слободу удруживања која се извлачи из чл. 11 Конвенције не односе, јер је реч о јавноправним, а не приватноправним удружењима.

Њихова јавноправност се огледа у кумулативном испуњењу три услова, те је потребно да наведено удружење: (1) буде основано јавноправним актом; (2) има јавна овлашћења; (3) нема за основни циљ промовисање приватног интереса својих чланова, већ заштиту јавног

12 Пресуда ЕСЉП *Sigurdur A. Sigurjonsson* против Исланда од 30. јуна 1993. године.

13 Драгољуб Поповић, *Евројско људско људских љуба*, Београд, 2012, 87–88.

14 Пресуда ЕСЉП *Gustafsson* против Шведске од 25. априла 1996. године.

15 (Велико веће) *Chasagnou* и остали против Француске од 29. априла 1999. године.

16 (Велико веће) *Sorensen* и *Rasmussen* против Данске од 11. јануара 2006. године.

17 Пресуда ЕСЉП *Le Compte, Van Leuven* и *De Meyere* против Белгије од 23. јуна 1981. године.

18 Одлука Комисије *М.А.* против Шпаније од 2. јула 1990. године.

19 Одлука Комисије *Barthold* против Немачке од 12. марта 1991. године.

20 Одлука *O.V.R.* против Русије од децембра 2001. године.

21 Одлука Комисије *Weiss* против Аустрије од 10. јула 1991. године.

интереса. Наведене критеријуме истиче и правни саветник ЕСЉП Звонимир Матага у својој студији о слободи удруживања према ЕКЉП.²²

Први услов је више формални и заправо се њим задовољава начело легалитета у правном поретку. Јавна овлашћења се свакако законом могу доделити одређеном субјекту, али би и овде правно релевантно било наведено питање разрадити да ли су наведена овлашћења иманентна одређеном субјекту или му се додељују, поверавају. Посебно је битан трећи услов који уводи *ratio*, смисао наведеног ограничења, а који се огледа у заштити јавног интереса. Управо зато се одређено удружење, самим тим што се назива комора, не може искључити из опсега заштите слободе удруживања, већ је у сваком конкретном случају потребно поставити питање да ли се ради о јавноправном удружењу кроз призму три наведена критеријума.

Чињеница да је одређено удружење основано законом није довољно да то удружење аутоматски има јавноправни статус у смислу да се на обавезу учлањивања не односи право на негативну слободу удруживања. Тако је у случају *Chassagnou* против Француске ЕСЉП стао на становиште да у наведеном случају преовлађују елементи приватноправног, а не јавноправног удружења, јер се оно бави претежно заштитом приватних интереса својих чланова, а не јавним интересом. Чак и чињеница да је удружење имало одређена надзорна овлашћења није била довољна да се посматра као јавноправно удружење. Још релевантнији је правни случај у предмету *Sigurdur A. Sigurjonsson* против Исланда, где је такси удружење и поред тога што је имало одређена јавна овлашћења, оцењено као преовлађујуће приватноправно, јер се бавило заштитом интереса својих чланова. Сама чињеница да држава на одређено удружење преноси јавно овлашћење, не значи, дакле, да то удружење аутоматски постаје јавноправно.

III Да ли Привредна комора има јавноправни карактер?

Имајући у виду претходно наведену праксу ЕСЉП, можемо рећи да је конкретно уставноправно релевантно питање које се намеће приликом уставности питања обавезне чланарине и које би требало да разреши Уставни суд: *да ли је Привредна комора на начин дефинисан Законом о привредним коморама јавноправно удружење које би искључило право њених чланова на негативну слободу удруживања?*

Одредбом чл. 2 Закона је јасно одређено да су привредне коморе интересне, пословно-стручне организације које повезује заједнички

---

22 Звонимир Матага, *Право на слободу удруживања (према Европској конвенцији за заштити људских права и основних слобода)*, Стразбур, 2006, 14–15.

пословни интерес, у циљу усклађивања и заступања интереса чланова и подстицања привредних активности. Самим тим, према слову закона, неспорно је да су коморе установљене за заступање приватних интереса њених чланова, а не јавног интереса, те оне самим тим нису јавноправне организације.

Такође основни послови који су набројани у чл. 12 Закона се морају посматрати у контексту чл. 2 Закона који јасно установљава сврху привредне коморе. Део наведеним чланом одређених послова такође се директно односи на заступање, формулисање, заштиту и представљање интереса својих чланова. С друге стране, међутим, одредбом чл. 12 ст. 2 Закона о привредним коморама прописано је да у вршењу јавних овлашћења исправе привредних комора имају статус јавних исправа. Није спорно да Привредна комора има одређена јавноправна овлашћења, али она и даље не оправдавају суспензију права на слободу удруживања.

Чињеница да Привредна комора издаје јавноправне исправе чини Привредну комору јавноправним удружењем, али не у смислу да се тиме може ограничити право на негативну слободу удруживања. Приликом сваког ограничавања одређеног права неспорно се мора поћи од одређеног стандарда који ЕСЉП назива тестом пропорционалности, а заправо је заснован на логичком принципу да код сукоба два правна интереса имамо оно које је претежније. Критеријуми ограничавања се своде на кумулативно испуњавање три услова. Ограничавање мора бити прописано законом, имати легитиман циљ и бити нужно у демократском поретку.²³ Самим тим, одређено право се ограничава, како би се задовољило одређено веће и битније право, односно правни интерес. Најсликовитије је да се однос та два права прикаже као нешто слично „крајњој нужди“ у кривичном праву.²⁴ Но, то се може чинити само у мери у којој је то неопходно и нужно да би се одређени правни интерес задовољио. И према Уставу РС (чл. 20) одређено људско право је могуће ограничити *само ако наведено ојраничење доуушїа Усїав, у сврхе ради којих их Усїав доуушїа, у обиму неойходном да се усїавна сврха оїраничења задовољи и без задирања у сушїину їаранїшованої їрава.*

Како бисмо са апстрактног конкретизовали ствари, можемо навести неколико примера у којима је обавезност чланства у одређеним

23 Карен Рид, *Евројска конвенција о људским їравима (водич за їрактїичаре)*, књига 1, Београд, 2007, 55–56; 3. Матага, 25–26.

24 Крајња нужда постоји када је дело учињено ради тога да учинилац отклони од свог добра или добра другог истовремену нескривљену опасност која се на други начин није могла отклонити, а при том учињено зло није веће од зла које је претило. Зоран Стојановић, *Кривично їраво (оїшїи део)*, Београд, 2005, 147.

правним ентитетима логично и оправдано, која су карактеристична за упоредне системе, али и за право Републике Србије. Такав случај јесте управо са постојањем одређених комора, попут адвокатске, лекарске, јавнобележничке (нотарске)... Чланство у наведеним коморама јесте једноставно услов да би њихови чланови уопште обављали сопствену функцију. Отуда, чланство у овим ентитетима (коморама) има конститутивни карактер. Уписом у ове коморе се постаје адвокат, лекар, односно јавни бележник (нотар). У свим наведеним случајевима коморе имају (иницијално) конститутивна, али и (након уписа) контролна овлашћења која су оправдана пре свега јавним интересом. Ова овлашћења су јавноправна, зато што комора наступа са позиција јачих и ексклузивних правних овлашћења. У свим наведеним случајевима се са позиција наведених функција добија овлашћење да се задире и брине о виталним интересима, правима и слободама грађана. Лекар је неко ко се стара о животу и здрављу грађана, деловање адвоката од утицаја је на нечију слободу, имовинска права, док акти нотари имају реперкусије на, пре свега, имовинска, али и друга витална права. У једном ширем интересу, пре свега свих грађана, али и друштва је да ове функције обављају стручна и савесна лица, па самим тим њихов упис прате, поред основних квалификација (завршен факултет), и провера стручног знања путем испита, али и достојности и савесности.

Није спорно да ове коморе неспорно штите и одређене приватне интересе својих чланова (адвоката, нотара, лекара). Приватни интерес није нужно супротстављен јавном,²⁵ али му мора бити подређен и стављен у његову функцију. Приватни интерес чланова ових комора неспорно мора бити задовољен и заштићен, али је функција задовољавања ових приватних интереса, задовољавање јавног интереса – добар здравствени систем, односно функционалан, ефикасан и праведан правни систем.

Управо зато наведене коморе током протека времена проверавају, односно мотре да ли су њени чланови и даље достојни и способни да обављају одређену улогу, па у одређеном правном поступку могу изгубити статус губљењем чланства. Дакле, можемо приметити да самим тим чланство у наведеним удружењима јесте неопходност задовољења јавног интереса.

Дијаметрално супротно у односу на наведене примере, Привредна комора нема никаквих контролних овлашћења приликом уписа, нити уосталом било какав формалан упис постоји, нити је чланство у

---

25 Саво Манојловић, *Појединачни политички акци (разграничење од ујравних акција)*, мастер рад, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2009, 13.

Комори потребно да би се добио статус привредног субјекта. Управо супротно, самим статусом привредног субјекта на силу се постаје члан привредне коморе. Статус предузетништва је препуштен слободној „руци тржишта“.

Управо зато увођење било какве конститутивности приликом стицања статуса привредног субјекта било би супротно Уставу и ограничавало би Уставом гарантовану слободу предузетништва. Ограничења слободе предузетништва су могућа само, како је то одређено чл. 83 став 2 Устава ради заштите здравља људи, животне средине и природних богатстава и ради безбедности Републике Србије, а ништа од наведеног не постоји приликом прописаног обавезног чланства у Привредној комори. Закон, с друге стране, аутоматски за стицање статуса привредног субјекта, везује чланство у привредној комори, што би се, такође, могло посматрати као један вид ограничења Уставом зајемчене слободе.

У вези са издавањем јавних исправа, као јавноправних овлашћења Привредне коморе, би се могло правдати обавезно чланство у случају да је издавање одређених јавних исправа могуће остварити само уколико истовремено они којима се те јавне исправе издају морају бити чланови Привредне коморе и, циници би рекли, плаћају чланарину. Исправно је овде поставити питање да ли код одређених јавних овлашћења можемо говорити о постојању иманентних овлашћења, односно овлашћења која само наведени ентитет може вршити уз обавезно чланство, као што је случај код лекарске, адвокатске и јавнобележничке коморе, или је реч о просто повереном овлашћењу које би могао вршити било који правни ентитет (јавни или приватни) без нужног, обавезног чланства.

Prima facie, Привредна комора, може, могла је и издавала је јавна документа и исправе, и без обавезе да привредни субјекти којима су та документа потребна, а камоли сви привредни субјекти, дакле и они којима одређене јавне исправе нису потребне, морају постати и њени чланови.

За потпуно разумевање овог питања посебно је битна одредба садржана у чл. 12 ст. 3 Закона којим је прописано да *Привредна комора Србије организује вршење јавних овлашћења из става 1 и 2 овог члана, на начин који је у најбољем интересу њених чланова*. У вези са испитивањем правне природе Коморе у контексту уставноправно релевантног питања које смо поставили, наведеном законском одредбом се још експлицитније употпуњава теза о томе да код Привредне коморе РС претежу приватноправни елементи. Уколико бисмо се држали слова закона и применили критеријуме из случаја *Sigurður A. Sigurjónsson* против Исланда и *Chassagnou* против Француске неспорно могли бисмо доћи до закључка да чињеница да држава одређена јавноправна овлашћења

поверава одређеном удружењу, не чини то удружење јавноправним, а посебно не можемо говорити о јавноправном карактеру удружења, уколико су јавноправна овлашћења установљена не зарад заштите јавног, него првенствено приватног интереса (*sic!*).

У конкретном случају би било логично закључити *да се обавезним чланством не штићу јавни интерес, већ како је то законом експлицитно изражено у самом Закону – приватни интерес предузетника*. Логика правног становишта ЕСЉП изражена у предмету *Sigurður A. Sigurjónsson* против Исланда је исправна. Зашто би неко био обавезан да буде члан удружења које штити његове приватне интересе? На сваком је да сам процени на који ће начин његови приватни интереси бити остварени.

Могло би се истаћи да управо, као и у случају *Sigurður A. Sigurjónsson* против Исланда, поверавање одређених јавноправних овлашћења не чини одређени субјект јавноправним у смислу права на негативну слободу удруживања, а нарочито јер су у овом случају и та јавноправна овлашћења установљена не зарад заштите јавног, него првенствено приватног интереса (*sic!*).

Такође, посебно би образложење ЕСЉП у случају *Sigurður A. Sigurjónsson* против Исланда *требало* посматрати у контексту одредбе чл. 18 ст. 3 Устава, којим је установљено да се људска права и слободe тумаче према пракси међународних институција надлежних да надзиру њихово спровођење. Становиште ЕСЉП, који неспорно спада у најеминентније међународне институције, чији би значај свакако требало посматрати и у контексту одредбе чл. 1 Устава којом се изражава припадност Републике Србије европским принципима и вредностима, самим тим би требало посматрати као уставну вредност. Уставни суд би, отуда, становиште ЕСЉП, на чију се праксу иначе и сам позива, како у предметима по уставној жалби,²⁶ тако и у предметима нормативне контроле (оцене уставности и законитости општих аката), морао узети у обзир и у овом случају.

IV Одлука Уставног суда о обавезном чланству у Привредној комори

О наведеном случају уставности обавезног чланства у Привредној комори, одлучивао је и Уставни суд Републике Србије у предмету *IУз 249/2016*.²⁷ Питања која смо у претходном делу истакли као проблема-

26 О институту уставне жалбе вид. више: Владимир Ђурић, *Уставна жалба*, Београд, 2000.

27 Наведени предмет оформљен је поводом више иницијатива за оцену уставности, али и покренутом предлогом за оцену уставности који је поднело 47 народних

тична, била су наведена у, прво, иницијативи за оцену уставности, а затим и у садржински идентичном предлогу за оцену уставности.²⁸

Устави суд је требало да испита три уставноправна питања која смо у претходном делу обрадили. Прво, које су правне последице различитог формулисања права на удруживање у Уставу Републике Србије и ЕКЉП? Односно, да ли је тиме Уставом Републике Србије гарантован виши степен права на негативну слободу удруживања од оног гарантованог Конвенцијом? Друго, да ли привредна комора испуњава одређене јавноправне критеријуме и какве су последице директног законског навођења да Комора штити приватне интересе својих чланова, уместо јавноправног интереса. Треће, да ли се у конкретном случају стандарди одлуке *Sigurður A. Sigurjónsson* против Исланда и *Chassagnou* против Француске могу применити на спорно правно питање?

посланика, чиме је испуњен законски услов од минимум 25 посланика. Предлог за оцену уставности био је идентичан претходно поднетој иницијативи за оцену уставности Удружења за заштиту уставности и законитости, које је заправо и израдило текст, а затим и организовало потписивање предлога за оцену уставности од стране парламентарних заступника (Одлука Уставног суда РС IУз 249/2016 од 18. априла 2019. године). Наведени предлог је требало заправо да поред симболичног значаја, истовремено и „увуче“ комплетни судијски састав (15 судија) Уставног суда у одлучивање, како се не би искористила могућност, која је иначе и постала уставносудски манир да једно од малих већа састављено од троје судија одбаци иницијативу са сумарним образложењем. Такође, постојала је логика да ће по природи ствари постојање предлога за оцену уставности довести до јавне расправе пред Уставним судом, па ће и одређена медијска пажња натерати Уставни суд на брижљивије промишљање.

- 28 Такође је од Уставног суда тражено да пре коначног одлучивања изрекне меру обуставе извршења појединачног акта и радњи које би се предузеле на основу чл. 10 ст. 1 у вези са чл. 33 Закона о привредним коморама, а које се односе на наплату чланарине. Наведена одредба Закона о привредним коморама почињала је да се примењује од 1. јануара 2017, а иницијатива за оцену уставности је поднета у октобру 2016. године, а предлог 47 народних посланика за оцену уставности у новембру 2016. године, па је било очигледно да Суд неће бити у прилици да одлучи о наведеном спорном питању пре почетка примене спорне законске одредбе. Такође је у наведеном предлогу за оцену уставности наведено: „Наиме имајући у виду кратак рок пре почетка примене оспорених одредби, као и опасност да крајем године истиче мандат одређеном броју судија Уставног суда, а да још увек нису предложени кандидати за судије Уставног суда, те да о наведеном предлогу Уставни суд неће моћи да одлучује неко време, тражена заштитна мера би била најцелисходније решење. Такође, у виду треба имати и огроман број привредних субјеката на које се оспорена одредба односи. Затим, Привредна комора је најавила да ће чланарине за привредне субјекте са високим приходима износити и до 2,2 милиона динара годишње. Реч је о суми која може тотално деформисати исплативост пословања одређених привредних субјеката, довести до затварања или отпуштања како би се смањили трошкови, а све су то несагледиво штетне последице.“

Уставни суд је у образложењу своје одлуке интерпретирао наведено на спорна питања, а у одређеним случајевима их и дословно цитирао.²⁹ У вези са спорним питањем које се тиче критеријума јавноправности, Уставни суд је навео да заправо неспорно постоји јавни интерес за обавезним чланством.

Битно је истаћи да је Уставни суд прихватио логику изложу у наводима везану за критеријум јавноправности, па је како истиче у образложењу „Уставни суд анализирао одредбе Закона и са становишта овог навода“, па је у образложењу даље истакао да је неспорно да су „чланом 2 Закона привредне коморе дефинисане као интересне, пословно-стручне и непрофитне организације привредних субјеката које повезује заједнички пословни интерес, али циљ тог повезивања, како је изричито предвиђено, није само усклађивање и заступање привредне коморе, већ и подстицање привредних активности.“ У даљем образложењу, Суд је излистао листу прокламованих циљева Привредне Коморе³⁰ и буквално прогласио да је прокламацијом само од себе испуњен услов јавноправног карактера. Такође, истиче и арбитражну надлежност суда која се оснива пред Привредном комором (чл. 31 Закона).

Уставни суд у цитираном образложењу, у суштини се позива на критеријум јавноправности, али га непотпуно наводи и не улази у срж проблема. Ако излистамо улогу Привредне коморе видећемо њен декларативни карактер, који по правилу представља списак лепих жеља. Тако се истиче „значај за привреду“, „економска сарадња са иностранством“, „приступање Европској унији“, „хармонизовање домаћег законодавства са прописима Европске Уније“, „подстицање истраживања“, „иновација“,

---

29 Упоредити Одлуку Уставног суда РС УЗ 249/2016 од 18. априла 2019. године са предлогом за оцену уставности 47 народних посланика и иницијативом за оцену уставности Удружења за заштиту уставности у списима предмета УЗ 249/2016.

30 У образложењу Уставног суда РС УЗ 249/2016 од 18. априла 2019. године се тако наводи да су у питању „основни послови Привредне коморе Србије и покретање иницијатива за доношење закона и других прописа од значаја за привреду, покретање иницијатива за доношење мера економске политике, формулисање и образлагање ставова привреде на нацрте закона и других прописа од значаја за привреду, пружање подршке у испуњавању обавеза које произлазе из процеса приступања Европској Унији и хармонизовања домаћег законодавства са прописима Европске Уније, успостављање и унапређивање економске сарадње привреде са иностранством, промоција привредних потенцијала, привлачење страних инвестиција, сировођење активности на унапређењу конкурентности привреде у целини, подстицање истраживања, иновација и развоја економије базиране на знању, иновативности и савременим научно-технолошким достигнућима, подршка развоју технолошке инфраструктуре привреде, подршка развоју информационог друштва, подршка развоју еколошке свести у привреди и усаглашавању привредних и друштвених интереса у области екологије, као и унапређење развоја предузетништва.“

„развој инфраструктуре“, „развој информационог друштва“, „развој предузетништва“, итд. Међутим за спровођење ових циљева не спомињу се никаква јавна овлашћења или формална укључивања представника Привредне коморе у процес доношења одлука, већ се користе неформални, „меки“ облици деловања попут „покретања иницијатива“, „активности“ и „пружања подршке“, што су све карактеристике аката доступних приватним (физичким и правним) лицима, без директног постојања овлашћења које има јавноправни карактер. Једини изузетак који наводи Уставни суд јесте арбитражна делатност која има јавноправни карактер, али ни оно није такво да подразумева, оправдава, а камоли указује на неопходност обавезног чланства.

У суштини, листа начелних циљева које наводи Уставни суд неспорно се често налази у начелним одредбама закона, међутим она се често пресликава и у статуте или оснивачке акте других (приватних) удружења, примера ради тзв. невладиних организација. Будући да је реч о ширим, декларативним циљевима, које не подразумевају, нити установљавају јавноправна овлашћења, потпуно је нелогично на основу тих циљева проглашавати јавноправни карактер. Не можете рећи јавноправни карактер постоји, јер је прокламовано да се нешто ради у јавном интересу. И на крају, Уставни суд није одговорио на кључни аргумент изложен у предлогу за оцену уставности и једној од иницијатива, а то је који је то разлог који показује да Привредна комора не може да обавља све ове функције осим уколико се не уведе обавезно чланство. Чак и уколико би се утврдило јавноправно овлашћење, потребно је да оно буде легитимисано јавноправним интересом, а на крају само прописивање обавезног чланства мора бити нужно и неопходно да би се одређени јавни интерес остварио.

Поред наведеног, Уставни суд је у потпуности избегао да се изјасни о проблематичним одредбама Закона о привредним коморама у коме се истиче да је улога Коморе заступање интереса њених чланова, дакле приватни интерес, што је био критеријум утврђен у Пресуди ЕСЉП у предмету *Sigurðir A. Sigurjónsson* против Исланда.

Још је контроверзније образложење Уставног суда у вези са наводом да је Уставом Републике Србије различито дефинисана слобода удруживања у односу на дефиницију из Конвенције. Наиме, Уставни суд прескаче приговор о језички неспорно различитој дефиницији, не обазире се на њега, а онда „правним велеслаломом“ истиче да уколико би се применило језичко тумачење да се не може бити члан сваког удружења, онда би се то морало применити и на обавезно чланство у адвокатској,

ветеринарској, лекарској комори, чија је оправданост истакнута у предлогу за оцену уставности.³¹

Овде заиста Уставни суд исправно логички уочава да је немогуће применити оба критеријума која ми истичемо као проблемска. Немогуће је, наиме, гарантовати апсолутну негативну слободу удруживања, а онда указивати на постојање јавног интереса који оправдава и легитимизује постојање обавезног чланства у одређеним случајевима (лекарска, адвокатска, нотарска комора). Међутим, приликом оспоравања одређене законске одредбе или било ког правног акта, страна која истиче аргументе противправности, може то чинити, фигуративно речено, „пуцајући из свих логичних оружја“. У сваком случају, довољно је да се утврди само постојање једног валидног разлога који обара уставност одређеног закона, па се тај закон сматра неуставним и мора укинути. Неспорно, уколико Суд прихвати навод о апсолутном постојању негативне слободе удруживања, он не мора улазити у даљу аргументацију неуставности. С друге стране, уколико Суд не прихвати првонаведену аргументацију, што неспорно мора образложити, он ће утврђивати даље наведене разлоге. Уставни суд, међутим, прибегава једном правном велеслалому којим се заобилазе проблематичне тачке.

Уколико постоји контрадикторност у прописима, улога Уставног суда је да њу отклони, а не да практично истакне да уколико бисмо тумачили прописе језички, дошли бисмо до закључка да постоје контрадикторности унутар самог правног поретка, па је онда малтене боље не отварати спорна питања (*sic!*).

Такође је прилично танко образложење Уставног суда које се тиче навођења праксе ЕСЉП и одлуке Уставног суда Немачке. У образложењу

---

31 У образложењу Одлуке се истиче: „Суд је имао у виду и навод из предлога/иницијативе да Устав јемчи (...) и право да се остане изван сваког удружења, што, по мишљењу предлагача, значи да је Уставом утврђен већи степен гаранција права на негативно удруживање од оног који је гарантован Европском конвенцијом, јер је Устав јасно прецизирао право да се остане ван сваког облика удруживања.“ Међутим, „Уставни суд истиче да је изнети навод контрадикторан осталим наводима предлагача, односно иницијатора. Ово из разлога што се одредбе Устава морају једнако односити или не односити на сва удружења која имају исту правну природу. Како ни за предлагаче и иницијатора није спорно да удружења (коморе) адвоката, лекара или јавних бележника (нотара) имају јавноправну природу, те да се законом прописано обавезно чланство у овим удружењима не може сматрати кршењем уставног права да се остане изван сваког удружења, онда се, сагласно одредби члана 21 став 1 Устава, обавезно чланство и у другим удружењима јавноправног карактера не може сматрати повредом члана 55 став 1 Устава. У супротном, уколико би право да се остане изван удружења било тумачено као право да се остане изван било ког (сваког) удружења, како то тврде предлагач и иницијатор, то би морало да значи да се доводи у питање и постојање уставног основа за прописивање обавезног чланства у другим удружењима јавноправне природе.“

се тако исцрпно наводи листа одлука на коју се поред осталог позивају подносиоци предлога за оцену уставности и иницијативе за оцену уставности, али се онда сумарно у неколико реченица одлука препричава, без улажења у суштину проблемског питања.

Најпроблематичније је рецимо поступање Уставног суда приликом анализе и оцене наведене Пресуде ЕСЉП у предмету *Sigurður A. Sigurjónsson* против Исланда, која се у предлогу (иницијативи) истиче као кључни аргумент како се критеријуми јавноправности не могу применити на обавезно чланство у привредној комори. Уставни суд тачно наводи чињенице у образложењу да је реч о предмету „који се односио на обавезу возача таксија, прописану законом, да буде члан посебне организације такси возача (*Frami*)“. Европски суд за људска права је утврдио да је у питању приватноправна организација која се сматра удружењем у смислу чл. 11 Европске конвенције, те да законско прописивање обавезног чланства у овој организацији јесте служило легитимном циљу, али да конкретно мешање у слободу удруживања није било неопходно у демократском друштву и да, посебно, мере које су биле прописане у случају кршења обавезе чланства одузимање дозволе возачу таксија, нису биле сразмерне легитимном циљу, због чега је последично повређен чл. 11 Европске конвенције.³²

Из наведеног чињеничног описа је неспорно јасно да само законско прописивање обавезног чланства није довољно да се да јавноправни карактер одређеном удружењу, чак и ако постоји одређени „легитиман циљ“, али да такво мешање није сразмерно легитимном циљу, чиме се повређује право на слободу удруживања. И у предлогу (иницијативи) за оцену уставности, али и из саме описане Одлуке је неспорно јасно да је Уставни суд требало да утврди да ли је обавезно чланство неопходно како би се испунио одређени легитимни циљ. Међутим, ни у претходно образложеном делу које смо наводили, нити у овом делу, Уставни суд уопште не испитује сразмерност ограничавања наведеног права. Суд, уз спомињање осталих пресуда наводи да „из наведеног следи да се ниједна пресуда, односно одлука на коју се указује у предлогу/иницијативи не односи на правну природу привредне коморе као облика удруживања, те се означена пракса Европског суда за људска права и раније постојеће Европске комисије за људска права не може сматрати аргументом за тврдњу да је оспорена одредба Закона несагласна са чланом 11 Европске конвенције, као ни са начелом непосредне примене зајемчених права из члана 18 став 3 Устава.“

Уставни суд у потпуности занемарује да се наведеним пресудама истичу начела, и успостављају критеријуми који се морају односити

32 Одлука Уставног суда РС УЗ 249/2016 од 18. априла 2019. године.

на све облике удруживања. Суд злоупотребљавајући чињеницу да је у једном случају реч о такси удружењу, а у другом о привредној комори, одбија да уђе у меритум одлуке ЕСЉП.

Слично је и са одлуком Уставног суда Немачке на коју се, такође, позива у једној реченици која се доиста и тичала обавезног чланства у Привредној комори. Уставни суд међутим не улази у суштинске разлике и циљеве наведених привредних комора. У Немачкој, Привредна комора се наводи као место спајања привреде и радника, што у правном поретку Републике Србије представља Социјално Економски Савет у коме се сусрећу представници привредника, радника и државе.

V Закључна разматрања

Питање обавезног чланства у Привредној комори изазвало је велику пажњу јавности. У уставноправном смислу, покренуто је „најтеже правно оружје“ оличено у покретању поступка оцене уставности законских одредаба којима је уведено обавезно чланство. Била је то прилика да се одлуком, али и јавном расправом конституционално рашчлане појединачна, али и системска спорна правна питања. Но, Уставни суд је наставио, чак и у овом случају, правно непримерен пост у виду незаказивања јавних расправа, чак ни поводом компликованих правних питања. Реч је о посту од, колико је нама познато, минимум осам година, што је забрињавајуће стање.

У погледу обавезног чланства остала су отворена бројна питања на која, иако су била истакнута у предлогу, односно иницијативи за оцену уставности, Уставни суд није одговорио. Прво, избегнута је прилика да се изложи уставносудска интерпретација одредбе Устава којом се гарантује право да се остане „изван (подвлачимо) свакој удруживања“. Друго, у потпуности је занемарено системско тумачење критеријума јавноправности којим се оправдава, начелно гледано, јавноправни карактер одређеног правног ентитета у коме је чланство обавезно.

Овде свакако треба посебно истаћи да није спорно да јесте контрадикторно признати апсолутну слободу да се остане изван сваког облика удруживања и истовремено признавати легитимно оправдано право одређеним правним ентитетима (коморама), попут лекарској, јавно-бележничкој и адвокатској на обавезно чланство. Но, то је неслагласност коју је створио правотворац, а не онај који на то противречје указује. Како би се то духовито рекло: „Није огледало криво, ако је лице ружно.“ Уставни суд је морао ући у образложење ових навода, дати своју интерпретацију. Могоао је чак евентуално ући и у одређено „бласфемично“, *contra constitutionem* образложење где ће евентуално

указати да системским нормама и духу Устава даје предност у односу на једну експлицитну одредбу, што је раније умео чинити. Упоредно гледано, деловање уставног судства се налази на оси од једног приступа где малтене твори, дописује, па и мења уставе (уставносудски активизам) и једног конзервативног приступа, где се држи језичког тумачења постојећег Устава (уставносудска суздржаност), али свакако не може се у томе прелазити у раван једног „нојевског забијања главе у песак“.

Треће, Уставни суд је у потпуности избегао једну законску одредбу од значаја за тумачење наведеног права, прескочивши да системски тумачи законски пропис. Наиме, члан Закона којим се јасно прописује да је основна улога комора заступање интереса својих чланова, Уставни суд је избегао да директно коментарише, а затим је кренуо да интерпретира супротно становиште истичући како уместо приватних интереса, које Закон експлицитно (*sic!*) наводи, постоји заправо јавни интерес који Уставни суд индиректно тумачењем истиче.

Четврто, у потпуности је избегао да уђе у оцену зашто је неопходно обавезно чланство како би се остварио легитиман циљ његовог прописивања. Пето, чак је тај критеријум који се експлицитно наводи у образложењу пресуде *Sigurður A. Sigurjónsson* против Исланда у потпуности пренебегао да утврђује са немуштим образложењем да се у конкретном случају ради о такси удружењу, а не о привредној комори, иако се ради о сличном правном и чињеничном питању. Тиме је нарушено једно од темељних правних начела да се код прецедентних одлука не бавите формалном идентичношћу субјекта, него садржински идентичним правним и чињеничним питањем и статусом.

Сликовито речено, Уставни суд уместо најкомпликованије конституционалне „микрохирургије“ примењује уставну „естетску хирургију“, која уместо да отклања легислативне аномалије, заправо их невешто прикрива. Уместо да испитује аргументе и једне и друге стране, Уставни суд се свео на заступника обавезног чланства у своме образложењу. Кардинал Ришеље је изјавио: „Дајте ми једну реченицу било ког аутора и ја ћу наћи разлога да га пошаљем на вешала“. Делује да се Уставни суд руководио начелом: „Дајте ми било коју законску норму којем се ограничавају уставна права и слобода, а ми ћемо наћи начина да њихово ограничавање оправдамо постојањем јавног интереса.“

Коришћена литература

Аврамовић Сима, *Ойшша љравна истџорија*, НОМОС, Београд, 2004.
(Avramović Sima, *Opšta pravna istorija*, NOMOS, Beograd, 2004)

- Ђурић Владимир, *Устав и међународни уговори*, Београд, 2007. (Ђурић Владимир, *Ustav i međunarodni ugovori*, Beograd, 2007)
- Ђурић Владимир, *Уставна жалба*, Београд, 2000. (Ђурић Владимир, *Ustavna žalba*, Beograd, 2000)
- Лукић Радомир, *Теорија државе и права (II Теорија права)*, Београд, 1995. (Lukić Radomir, *Teorija države i prava (II Teorija prava)*, Beograd, 1995)
- Манојловић Саво, „Људска права у правном поретку Републике Србије – између уставних и међународних гаранција“, *Национално и међународно право – актуелна питања и теме* (ур. Олга Јовић-Прлаиновић), Косовска Митровица, 2017. (Manojlović Savo, „Ljudska prava u pravnom poretku Republike Srbije – između ustavnih i međunarodnih garancija“, *Nacionalno i međunarodno pravo – aktuelna pitanja i teme* (ur. Olga Jović-Prlainović), Kosovska Mitrovica, 2017)
- Манојловић Саво, „Повреда уставног права на имовину приликом одузимања имовине проистекле из криминалних активности“, *Сузбијање организованог криминала као предуслов владавине права* (ур. Јован Ћирић), Институт за упоредно право – Фондација Ханс Зајдел, Београд, 2016. (Manojlović Savo, „Povreda ustavnog prava na imovinu prilikom oduzimanja imovine proistekle iz kriminalnih aktivnosti“, *Suzbijanje organizovanog kriminala kao preduslov vladavine prava* (ur. Jovan Ćirić), Institut za uporedno parvo – Fondacija Hans Zajdel, Beograd, 2016)
- Манојловић Саво, *Појединачни политички акти (разграничење од ујравних аката)*, мастер рад, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2009. (Manojlović Savo, *Pojedinačni politički akti (razgraničenje od upravnih akata)*, master rad, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009)
- Матага Звонимир, *Право на слободу удруживања (према Европској конвенцији за заштиту људских права и основних слобода)*, Стразбур, 2006. (Mataga Zvonimir, *Pravo na slobodu udruživanja (prema Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda)*, Strazbur, 2006)
- Поповић Драгољуб, *Европско право људских права*, Београд, 2012. (Popović Dragoljub, *Evropsko pravo ljudskih prava*, Beograd, 2012)
- Рид Карен, *Европска конвенција о људским правима (водич за практичаре)*, књига 1, Београд, 2007. (Rid Karen, *Evropska konvencija o ljudskim pravima (vodič za praktičare)*, knjiga 1, Beograd, 2007)
- Стојановић Зоран, *Кривично право (општи део)*, Београд, 2005. (Stojanović Zoran, *Krivično pravo (opšti deo)*, Beograd, 2005)

Savo MANOJLOVIĆ, PhD
Research Assistant at the Institute of Comparative Law in Belgrade,
Serbia

(UN)CONSTITUTIONALITY OF MANDATORY MEMBERSHIP IN THE CHAMBER OF COMMERCE

Summary

The paper analyses the constitutionality of mandatory membership in the Chamber of Commerce, introduced by the legislation in force in 2015, through the analysis of the positions expressed in the proposal for constitutionality assessment submitted by 47 members of parliament, the decision of the Constitutional Court on this issue and the practice of the European Court of Human Rights related to for freedom of association.

*In particular, three key constitutionally relevant issues that arise in relation to the constitutionality of mandatory membership fees in the Chamber of Commerce were highlighted and addressed. First, is the freedom of association defined differently in the Constitution of the Republic of Serbia and the ECHR? The Constitution of the Republic of Serbia guarantees the right to stay out of any form of association, unlike the Convention, which does not guarantee this right explicitly and directly. This raises the question of whether the Constitution of the Republic of Serbia guarantees a higher level of the right to negative freedom of association than that guaranteed by the Convention? Second, does the Chamber of Commerce meet certain public law criteria and what are the consequences of the direct legal statement that the Chamber protects the private interests of its members, instead of public law interest? Third, in the present case, can the standards of ECtHR decisions *Sigurður A. Sigurjónsson v. Iceland* and *Chassagnou v. France* be applied to the disputed legal issue?*

Key words: *Freedom of Association. – Freedom of Entrepreneurship. – Chamber of Commerce. – European Court of Human Rights. – Constitutional Court.*

Датум пријема рада: 16. 8. 2023.

Датум прихватања рада: 25. 9. 2023.